

การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถิพุทธ The Participation of The Moral in The Management of Teaching in Buddhist School.

พระปลัดสิทธิเดช สีลเตโช (เรืองเดช)^๑

Phapalad Sitthidet Silistecho (Ruesngdet)

บทคัดย่อ

ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกชั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคุมกันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือ การคิดใช้โยนิโสมนสิการ การใช้ความคิดถุวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกวิเคราะห์ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และเป็นฝ่ายปัญญา ไตรสิกขา เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรจะทำตัวให้เป็นกลาง อย่าสนิทสนมกับนักเรียนมากเกินไป หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทำตัวให้น่าเชื่อถือ เตรียมความพร้อมก่อนที่จะสอน ปรารภชักทาย สร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน สอนเนื้อหาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ให้ครอบคลุมและชัดเจน เนื้อหาให้เข้ากับปัจจุบัน ควรจะมีสื่อประกอบ หาแนวทางสอนให้เข้าใจ สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน กิจกรรมต้องหลากหลาย

คำสำคัญ: ๑.การมีส่วนร่วม ๒.พระสอนศีลธรรม ๓.การจัดการเรียนการสอน ๔.โรงเรียนวิถิพุทธ

ABSTRACT

Any step of the Buddha's strategy could be able to apply dhamma grouping suitably to its function, such as analytical reflection, reasoned attention: systematic attention; analytical thinking; critical reflection; thinking in terms of specific conditionality; thinking by way of causal relations or by way of problem-solving; a factor belonging to the category of insight or wisdom. the Threefold Learning; the Threefold Training, Impartiality to their students, appropriate acquaintance, all time-learning, reliability, Good preparation before teaching, being close to

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E: mail sitthidet20@hotmail.com

students, suitable covered and clear teaching of contents, response of students' need, update contents, preparation of good teaching aids, teaching application for good understanding, pleasant class atmosphere, various activities.

Keyword: ๑. participation ๒. Monks teach morality ๓. Teaching and learning management ๔. Buddhism School

บทนำ

การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่าผู้เรียนต้องผ่าน “การฝึกฝนและเรียนรู้” เพื่อให้เกิดความเข้าใจ จนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๔๔). ได้กล่าวว่า “การศึกษาเริ่มต้น เมื่อคนกิน อยู่เป็น” นั่นคือ การที่เรารู้จักประมาณ ในการบริโภคปัจจัย ๔ คือ การกินอยู่อย่างพอดี ไม่ขาด ไม่เกิน รู้จักใช้อินทรีย์ อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างมีสติ ไม่หลง ไม่เบียดเบียน สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องเกื้อหนุน ให้เราดำเนินชีวิต ที่ถูกต้อง มีการพัฒนาตนเอง เพื่อจะทำสิ่งดีงามให้ยิ่งขึ้นไป ซึ่งโรงเรียนวิสุทธิพุทธมอญว่า การศึกษาสมัยใหม่ได้ปรับวิธีการเรียนให้เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน สำหรับการศึกษาวิถีพุทธที่นอกเหนือไปจากเนื้อหาวิชาการ จึงเป็นการเรียนรู้วิชาของชีวิต เพื่อจะได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (ที่แท้จริง) ที่สำคัญที่สุดในระบบการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ “การศึกษาให้รู้จักตัวเอง” โรงเรียนวิสุทธิพุทธมอญว่า การศึกษาทั่วไป สิ่งที่ขาดหายไปในการเรียนการสอน คือ ความเข้าใจชีวิต ในฐานะโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอนเพื่อหล่อหลอมเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีที่สามารถ จะสร้างประโยชน์ต่อไป

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ นำเนื้อหาในหลักสูตรมาร้อยเรียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จัดลำดับความสำคัญ เป็นหลักสูตรบูรณาการที่เกิดเป็นคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ผ่านหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของการศึกษา การได้เรียนรู้ การได้ลงมือปฏิบัติ การให้นักเรียนได้ลงพื้นที่เรียนรู้วิถีชีวิตจริง ได้พบครูหลากหลายรูปแบบ จึงทำให้นักเรียนเกิดทักษะต่าง ๆ มากมายที่สำคัญต่อการใช้ชีวิต ที่สำคัญนักเรียน ได้เรียนรู้ ได้ความอดทน และได้ตระหนัก ถึงคุณค่า ด้วยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิพุทธจำเป็นต้องสอนนักเรียนให้เข้าใจหลักของพระพุทธศาสนา แล้วนำหลักธรรมมาปฏิบัติเป็นกิจกรรมลงสู่วิถีชีวิตของนักเรียน ในขณะเดียวกันนักเรียนทุกคนในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ จะต้องรู้จักสวดมนต์ ฝึกสงบจิตใจ ด้วยการฝึกเดินจงกรม นั่งสมาธิ สำนวนจิตให้ระหว่งการเปลี่ยนคาบเรียน เพื่อเป็นการฝึกสติและฝึกสมาธิ พร้อมทั้ง จะเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ๆ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ จึงไม่ใช่แค่ผู้ทำหน้าที่สอนพระพุทธศาสนา แต่ต้องเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการพัฒนาชีวิต พยายามปรับปรุงแก้ไขตัวเอง ฝึกฝนตนเองตามหลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา นักเรียนในโรงเรียนวิสุทธิพุทธจะเข้าสู่กระบวนการฝึกฝนเพื่อให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง สามารถยังคิด กำกับดูแลคำพูด การกระทำของตนให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีความเหมาะสม เกิดเป็นทักษะในการดำรงชีวิต ที่ได้ทั้งประโยชน์และมีความสุข สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความรู้เกี่ยวกับโลกภายในที่ทางโรงเรียนวิสุทธิพุทธให้ความสำคัญไม่แพ้ความรู้ด้านอื่น ๆ สิ่งนี้นักเรียนได้ซึมซับจากการฝึกฝน คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความอดทน และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ ด้วยความเคารพ ซึ่งลักษณะนิสัยเหล่านี้ ล้วนมีคุณค่าต่อชีวิตของนักเรียนต่อไป และสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ไม่

เฉพาะแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น ทุกบทเรียนชีวิตในโรงเรียนวิสุทธิบุตร ล้วนเป็นไปเพื่อสร้างคนดีที่ได้ ทั้งประโยชน์ และมีความสุขตามแนวทางในพระพุทธศาสนา

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้ นี่จึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการศึกษาผลจากการฝึกสตินี้ จะทำให้นักเรียนทุกคน รู้เท่าทันอารมณ์ ไม่ว่าจะเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัย เมื่อนักเรียนสนใจศึกษาชีวิต ฝึกให้สามารถอยู่กับตัวเอง เรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง มีศรัทธา มีสติปัญญาที่จะเลือกสิ่งที่ดี และออกจากสิ่งที่ไม่ดีได้ รู้จักควบคุม รู้จักชนะใจตนเอง ฝึกเป็นผู้มีสติ มีความสันโดษ มีความอดทน มีความขยัน ฝึกให้คิดเป็น สงบในเวลาที่เหมาะสม สามารถปล่อยวางสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ มีจิตใจที่รักการต่อสู้เพื่อสิ่งที่ถูกต้อง และมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของชีวิต จนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชิน มีจิตที่อดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อกิเลสทั้งปวง ละอายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิบุตรต้องสร้างให้นักเรียนมีความอดทน “สุขง่าย ทุกข์ยาก” นึกถึงคนอื่น อยากให้คนอื่นมีความสุขด้วย ดังนั้นถ้าพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิบุตรพานักเรียนฝึกคิดสิ่งเหล่านี้ ให้เขาเห็นเหตุปัจจัยในทุกสิ่งที่อยู่รอบตัวเขา แยกแยะสิ่งที่เป็นคุณเป็นโทษได้ แยกแยะได้ว่าอะไรเป็นคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม นักเรียนเหล่านี้ก็จะเติบโตมาเป็นคนที่มีความเข้าใจที่ถูกต้อง มีความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลก ไม่ติดยึดกับวัตถุ ไม่ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นในชีวิตก็ตาม เขาก็จะรับมือได้ เป็นที่พึ่งให้กับตัวเองได้ นี่คือผลจากการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิบุตรมีส่วนร่วมอย่างไร

การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนวิสุทธิบุตร เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลทุกระดับร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิสุทธิบุตรให้มีประสิทธิภาพ นักวิชาการต่าง ๆ ได้นำเสนอแนวความคิดของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก (๒๕๔๒, น. ๔๑) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคน หรือ องค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปัน ผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจาก บุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระ ในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและเข้ามามีส่วนร่วม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

ไพรินทร์ เตชะรินทร์ (๒๕๔๗, น. ๗) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

- ๑) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
- ๒) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

๓) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน

๔) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๕) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

๗) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

๘) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จะเห็นได้ว่า การเปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ มีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ที่ถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่เด็กนักเรียนทุกคนจะต้องมี และถือว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเคารพสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียน นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธจัดการจัดการเรียนการสอนอย่างไร

ในด้านการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ย่อมมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นประการสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบและวิธีการ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจจึงจะจัดกิจกรรมได้ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะให้ผู้เรียนอย่างแท้จริง นักวิชาการต่าง ๆ ได้นำเสนอแนวความคิดของการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ประเสริฐ ธรรมโฆหาร (๒๕๔๒, น. ๒๕๐) กล่าวว่า การสอนเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ

๑) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอน ซึ่งมีความสำคัญที่ต้องชัดเจนว่า ต้องการให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในด้านใดใน ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่การเรียนรู้ที่เกิดในสมองในระดับความจำความเข้าใจด้านจิตพิสัย ได้แก่ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในใจอาจเป็นความนึกคิด ความผูกพัน และด้านทักษะพิสัย ได้แก่ การเรียนรู้ที่ทำให้เกิดทักษะในระดับต่าง ๆ

๒) การกำหนดวิธีการสอน หลังจากได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนแล้ว จึงกำหนดวิธีการสอน ซึ่งสามารถแบ่งได้ ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือ การบรรยาย การอภิปราย การสัมมนา และการเรียนโดยอิสระ

๓) การประเมินการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึง การประเมินประสิทธิภาพของการสอน และการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลจากการประเมินการเรียนของผู้เรียน ผลจากการเรียนการสอนจะทำให้ทราบว่า ถึงเวลาที่ต้องปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อรักษามาตรฐานการศึกษาเรื่องใด และแนวคิดในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนมี ๒ แบบ คือการอิงเกณฑ์และอิงกลุ่ม ซึ่งแต่ละแบบจะมีวัตถุประสงค์วิธีการที่จะประเมินแตกต่างกันบ้างการที่จะเลือกใช้จะต้องคำนึงถึงประเภทของการเรียนการสอนด้วย

วารี ธีระจิตร (๒๕๒๖, น. ๑๖๒ – ๑๖๓) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

- ๑) กิจกรรมช่วยเร้าความสนใจเด็ก
- ๒) กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
- ๓) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
- ๔) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
- ๕) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ๖) กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
- ๗) กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
- ๘) กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ๙) กิจกรรมช่วยขยายความรู้ และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
- ๑๐) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
- ๑๑) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
- ๑๒) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
- ๑๓) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
- ๑๔) กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน
- ๑๕) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้ง ความงามในเรื่องต่าง ๆ

ดังนั้น ผู้สอนจึงไม่ควรละเลยที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา ความสามารถของผู้เรียน และเนื้อหาของบทเรียนนั้น โดยต้องจัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- ๑) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญาไปพร้อมกัน
- ๒) เพื่อสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน
- ๓) เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนด้วยความเพลิดเพลิน ไม่เกิดความรู้สึกลำบากหน่ายในการเรียน

๔) เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นและเกิดทักษะกระบวนการ

- ๕) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน

ผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง เพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไปตามเทคนิควิธีสอนที่ผู้สอนใช้ เช่น ขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบสาธิตย่อมแตกต่างจากขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบทดลอง อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบใด ก็จะมีขั้นตอนหลักเหมือนกัน ๓ ขั้นตอน ได้แก่

- ๑) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
- ๒) ขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ขั้นสอน)
- ๓) ขั้นสรุปและวัดผล

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นสำคัญ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรปัจจุบัน ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย และใช้กระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างเจตคติ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการติดตัว สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้ นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และลักษณะของเนื้อหาวิชา โดยเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๑, น. ๔ – ๗) ได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน (Standards-Based Curriculums) สรุปได้ดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญดังนี้

๑) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐาน ของความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล

๒) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

๓) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

๔) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัด การเรียนรู้

๕) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๖) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ได้ กำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

๑) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

- ๓) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
- ๔) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- ๕) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

๑) ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษา ถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและ ประสพการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคมรวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหา ความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้ วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

๒) ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อ การตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

๓) ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการ เปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

๔) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้าง เสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทัน กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบ ต่อตนเองและผู้อื่น

๕) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมี ทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

- ๑) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- ๒) ซื่อสัตย์สุจริต
- ๓) มีวินัย

- ๔) ใฝ่เรียนรู้
- ๕) อยู่อย่างพอเพียง
- ๖) มุ่งมั่นในการทำงาน
- ๗) รักความเป็นไทย
- ๘) มีจิตสาธารณะ

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการแบบเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอน นักเรียน และเนื้อหาที่จะสอน โดยวิธีการดังกล่าว ต้องสอดคล้องกับวิธีการสอนตามหลักพระพุทธศาสนา คือเป็น การจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยง เป็น อรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้ กระบวนการเรียนรู้เชิง (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึก ปฏิบัติตาม ขั้นตอนที่ต้อง ด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ การเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่นด้วย

โดยหลักการการสอนวิชาของพระพุทธศาสนานั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องมีคุณลักษณะที่เรียก ได้ว่าเป็น สติการสอน ๔ อย่าง ดังนี้

- ๑) สันติสนา อธิบายให้เห็นชัดอย่างแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปเห็นกับตา
- ๒) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
- ๓) สมุตเตชนา เราใจให้แก่วกกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข่งขัน มั่นใจว่า จะทำ ได้สำเร็จ ไม่ หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก

๔) สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มขึ้น ระวัง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะ มองเห็น ประโยชน์ที่ตนพึงได้รับจากการปฏิบัติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๔, น. ๒๓)

สรุปได้ว่า ใน ๔ ข้อนี้ จำสั้น ๆ ว่า “ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราใจกล้า ปลุกให้ระวัง” หรือ “แจ่มแจ้ง จูงใจ แก้วกล้า ระวัง” ก็ได้

ในการจัดการเรียนพระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสำคัญมาก บทบาทของผู้สอนอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำได้ ก็ทำได้เองอยู่ที่การแนะนำ ผู้สอนที่ดีต้องมีทั้ง วิชาและจรณะ วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี บทบาทสำคัญของผู้สอนย่อได้ดังนี้ คือ “แนะนำให้ ทำ ทำให้อุ อยู่ให้เห็น” เหมือนกับพระพุทธองค์ตรัสว่าการลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย พระตถาคต เป็นผู้บอกวิธีการ ความศรัทธาเป็นรุ่งอรุณแห่งการศึกษา เมื่อจิตอ่อนโยน มีศรัทธาร่วมที่จะพัฒนาไปตามลำดับ ๗ ขั้น ดังนี้

- ๑) มีศรัทธาเข้าไปหาครู
- ๒) ศึกษาคำสอนของท่าน
- ๓) จดจำเรื่องที่ศึกษา
- ๔) พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น
- ๕) เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ
- ๖) เกิดฉันทะ คือ ความพอใจ การศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ดี

๗) อุตสาหะ คือ รับไปปฏิบัติ

ลำดับขั้นทั้ง ๗ นี้ เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต อาจลดชั้นลงเหลือ ๓ ชั้นใหญ่ ดังนี้

ขั้นแรก คือ รับฟังและจดจำข้อมูลที่ได้จากผู้อื่น (ลำดับที่ ๑ - ๓)

ขั้นที่สอง คือ การที่เรามีปฏิกิริยาต่อข้อมูลนั้น (ลำดับที่ ๔ - ๕) นั่นคือพิจารณาอย่างถี่ถ้วน การที่เราคิด คือ เราเป็น ฝ่ายกระทำต่อข้อมูลนั้นโดยจับพลิกคว่ำหงายปฏิกิริยา (Reaction) คือ กระทำต่อข้อมูลที่ได้รับ

ขั้นที่สาม คือ เกิดเจตคติต่อเรื่องนั้น ว่าดีหรือเลว ถ้าเห็นว่าดีก็มีฉันทะ คือ พอใจที่จะทำตามและ อุตสาหะพยายามจนเกิดทักษะ (ลำดับที่ ๖ - ๗)

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ย่อมมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดผล สัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียน การสอนที่เป็น ระบบ และมีขั้นมีตอนที่สามารถกระทำได้จริง ในรูปแบบของการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนได้ กลวิธีและอุปาย ประกอบการสอนในพระพุทธศาสนานั้น ได้นำเอาแบบอย่างการสอนมาจากพระพุทธเจ้า ทรงสอนจากสิ่งที่รู้เห็น เข้าใจง่าย ไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยาก ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์ ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้ รับคำสอนเป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี บทบาทของผู้สอนอยู่ที่การ แนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ ก็ทำได้เอง ผู้สอนที่ดีต้องมีทั้งความรู้ดี และความประพฤติดี ย่อได้ดังนี้ คือ “แนะให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” เหมือนกับพระพุทธองค์ตรัสว่า “ท่านทั้งหลายต้องทำความเพียรเอง พระ ตถาคตเป็นเพียงแต่ผู้บอก ผู้มีปกติเพ่งพินิจปฏิบัติแล้วจักพ้นจากเครื่องผูกของมาร”

๓. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธใช้วิธีการสอนอย่างไร

การสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ พระสอนศีลธรรมต้องใช้กลยุทธ์ หรือวิธีการจัด บรรยายากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่นักเรียนทำให้การเรียนการสอน พระพุทธศาสนาบรรลุตามเจตนารมณ์ พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนคน ๓ วิธีด้วยกัน ท่านเรียกแต่ละวิธีว่า “ปาฏิหาริย์” แปลว่า สิ่งน่าอัศจรรย์ หมายความว่า มีผลสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ เพราะสามารถทำให้คนเกิดความรู้ถึงขั้น วิชชญาณได้ และมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ ถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคล วิธีสอนทั้ง ๓ นั้น (ที.สี. (ไทย) ๙/๔๘๓-๔๘๖/๒๑๔-๒๑๖) คือ

๑) อิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษ เพื่อปราบคนร้าย ๆ ที่ไม่ ยอมรับค าสอนง่าย ๆ ให้สิ้นพยศ

๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนโดยวิธิตักทายใจ วิธีนี้พระองค์ทรงใช้กับบุคคลประเภท อุกมฏิตัญญู และ วิปจิตัญญู

๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการบรรยายองค์เดียว หรือการบรรยายแบบ ได้ตอบสนทนา พระองค์ ทรงใช้วิธีนี้กับคนประเภทเนยยะ

เรื่องปาฏิหาริย์ ๓ นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนคนอย่างแน่อน เพราะพระพุทธองค์ตรัส ไว้ว่า “พรหมจรรย์ใด ถ้าศาสนาเป็นเถระ รู้ราตรีนาน บวชนาน ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ แต่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็น สาวกของศาสนานั้น ไม่เป็นเถระ ไม่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่สามารถเพื่อจะกล่าวพระ สัทธรรมได้โดยชอบ ไม่สามารถ เพื่อแสดงธรรมให้มีปาฏิหาริย์ข่มขี่ปราบพาที่เกิดขึ้นแล้วได้ด้วยดี โดยชอบธรรม พรหมจรรย์นั้น ย่อมไม่ครบถ้วน บริสุทธิบริบูรณ์” (ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๒-๑๗๔/๑๓๑-๑๓๕)

การสอนกิจกรรมเสริมหลักสูตรของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การสอนกิจกรรมเสริมหลักสูตรของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สามารถดำเนินเป็นกลุ่มใหญ่ หรือทั้งโรงเรียนได้ มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๘ ประการ เป็นงานสำคัญ มีขอบข่ายกว้างสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างสร้างสรรค์และกว้างขวาง เหมาะสำหรับงานของพระสอนศีลธรรม ในการดำเนินการควรมีการทำงานด้วยวงจรคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check-Act) เช่นเดียวกัน คือ

๑. การวางแผน (Plan)

การวางแผนในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรวางแผนจัดกิจกรรมให้ชัดเจน แผน / โครงการ / โครงการอบรม / หรือหลักสูตรการอบรมศีลธรรมในโรงเรียน เป็นการวางกรอบหลักสูตรการสอน (Syllabus) ด้วยกิจกรรม (หรือหลักสูตรการอบรม) ซึ่งถือว่าการเสนอวิสัยทัศน์ในการทำงานของครูให้ชัดเจนว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อใด ทำเสร็จแล้วจะได้อะไร ให้ฝ่ายบริหารหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับรู้ และจะเป็นพันธสัญญาในการทำงานของตน ใช้กรอบการวางแผนอย่างง่าย ดังนี้

๑.๑ ชื่อ (โครงการสอน/อบรม) ควรกำหนดชื่อที่เหมาะสม ชัดเจน ครอบคลุมกิจกรรมที่จัดขึ้นตามแผน และสอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนี้ ๑) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ๒) ซื่อสัตย์สุจริต ๓) มีวินัย ๔) ใฝ่เรียนรู้ ๕) อยู่อย่างพอเพียง ๖) มุ่งมั่นในการทำงาน ๗) รักความเป็นไทย ๘) มีจิตสาธารณะ และ ค่านิยมของคนไทย ๑๒ ประการ ได้แก่ ๑) ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ๒) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม ๓) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ๔) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม ๕) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม ๖) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน ๗) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง ๘) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ ๙) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑๐) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี ๑๑) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา ๑๒) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

๑.๒ กำหนดเป้าหมาย สิ่งที่เกิดจากสิ่งที่คาดหวัง ด้าน จำนวนกิจกรรม จำนวนครั้ง จำนวนคนผู้รับประโยชน์ อาจเป็นทั้ง เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๑.๓ กำหนดวัตถุประสงค์ ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าทำได้ วัดได้ ตรงเนื้อหาสาระหลักสูตร เน้น ๓ ด้าน เรียกว่า KAP คือ

- ๑) ด้านความรู้ รู้ จำ เข้าใจ (K-Knowledge)
- ๒) ด้านความรู้สึกรู้สึก จิตสำนึกและเจตคติที่ดี (Attitude)
- ๓) ด้านทักษะและพฤติกรรมทั้งดงาม (Psychomotor)

๑.๔ เนื้อหา / กิจกรรมโครงการ ระบุกิจกรรมที่จะดำเนินการตามแผนตลอดภาคเรียน แนวทางการกำหนดกิจกรรม คือ มีเวลาดำเนินการอย่างน้อย ๑ คาบ / สัปดาห์ ใช้เวลาที่สอดคล้องกับเวลาในการเปิดเรียนตลอดปีการศึกษา

๑.๕ การประเมินผล มีรูปแบบเพื่อการประเมินกิจกรรมทุกครั้ง อาจเป็นแบบสอบถามของครู แบบประเมินของนักเรียนด้วยกัน การประเมินควรประเมินทั้งระบบ คือ กิจกรรม สื่อ ระยะเวลา สถานที่ วิทยากร ความพึงพอใจผู้ร่วมกิจกรรม ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ขั้นตอนการวางแผน อาจประยุกต์จากแบบการกำหนดการสอนรายวิชา (Course Syllabus) เป็นขั้นที่สำคัญ พระสอนศีลธรรมจะต้องศึกษาข้อมูลทรัพยากรของโรงเรียน และองค์กรข้างเคียงอย่างละเอียด เพื่อศึกษาจุดเด่นจุดด้อยและทรัพยากรที่ต้องการ จึงนำมากำหนดแผนการทำงานตลอดภาคเรียน เป็นหลักประกันความเสี่ยงในการทำงานของครูและผู้บริหารโรงเรียน เอกสารแผนควรผลิตให้เสร็จสิ้นก่อนการเปิดภาคเรียน และอย่างน้อยควรไว้เพื่อตนเอง ครูพี่เลี้ยง ครูหัวหน้าหมวด ฝ่ายวิชาการ ผู้อำนวยการเพื่อการกำกับและนิเทศ

๒. การดำเนินกิจกรรมโครงการ (Do)

การดำเนินกิจกรรมโครงการ เป็นขั้นดำเนินการจำเป็นต้องมีการนำเอาเนื้อหากิจกรรมที่กำหนดแต่ละสัปดาห์มาออกแบบในรายละเอียดล่วงหน้าก่อนแล้วจึงจัดกิจกรรม เหมือนการเขียนแผนการสอน (Lesson Plan) แล้วจึงทำการสอน โดยนำการออกแบบการสอนมาประยุกต์กับกิจกรรมได้เช่นเดียวกัน เพราะแต่ละกิจกรรมจะมีสาระที่จะต้องเตรียมการ มีชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์กิจกรรม เนื้อหาของกิจกรรม และกระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

แนวทางการเขียนแผนการสอน

๒.๑ มีการออกแบบไว้ล่วงหน้าก่อนการสอนและมีการเสนอขอรับการพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องและระบบ เช่น ครูพี่เลี้ยง หัวหน้าหมวด ฝ่ายวิชาการ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อตรวจสอบประเมินแผน

๒.๒ เขียนด้วยลายมือหรือพิมพ์ใช้ภาษาที่ง่าย ชัดเจน กระชับ เข้าใจง่าย เน้นเฉพาะประเด็นที่สำคัญ

๒.๓ ใช้เอกสารน้อยหรือแผ่นเดียวที่ด้านหลังวางไว้เพื่อการบันทึก

๒.๔ มีการเตรียมการล่วงหน้า ได้แก่ คำสั่ง ประกาศ และประสานกลุ่มครู นักเรียน ผู้ทรงคุณ เตรียมเอกสาร เกียรติบัตร แบบประเมิน สื่อสารสนเทศและอื่น ๆ เพื่อความสมบูรณ์ของกิจกรรมล่วงหน้า

๓. การวัดผลประเมินผล (Check)

การวัดผลประเมินผล เป็นขั้นตอนของการเก็บรวบรวมผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรมตามที่กำหนดในแต่ละสัปดาห์ ตามแบบที่เตรียมการไว้และเป็นระบบ อาจเป็นแบบประเมินด้วยการออกแบบสำรวจ ข้อสอบ แบบสังเกต การสัมภาษณ์ การเก็บภาพความก้าวหน้า แล้วนำมาประมวลเป็นค่าสถิติต่าง ๆ เช่น ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวน แล้วแต่ความเหมาะสมของวิธีการวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกข้อ และร่อยรอยที่ประจักษ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๔. การสรุปผลเพื่อนำไปแก้ไข (Act)

การสรุปผลเพื่อนำไปแก้ไข ควรดำเนินการเมื่อทุกกิจกรรม ได้ดำเนินเสร็จสิ้นแล้ว ได้แก่ เมื่อสิ้นภาคการศึกษาหรือปีการศึกษาตามแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยการนำผลการบันทึกหลังแผนการจัดกิจกรรมทั้งหมดมาประมวลผลวิเคราะห์ และสรุปอย่างน้อยได้ผลสรุป ดังนี้

๔.๑ ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของแผนที่กำหนดไว้ทุกข้อ ว่าแต่ละข้อ มีผลอย่างไร จำนวนเท่าใด ค่าสถิติเป็นอย่างไร มีความก้าวหน้าโดยรวมของแผนอย่างไรเท่าใด เป็นต้น

๔.๒ ปัญหาที่พบจากการจัดกิจกรรมการสอน มีประเด็นอะไรบ้าง จัดลำดับความสำคัญ

๔.๓ แนวทางแก้ไขให้ดีขึ้นหากจะจัดครั้งต่อไป และนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนครั้งต่อไป จุดเด่นนำไปเป็นต้นแบบ และจุดอ่อนนำไปปรับแก้

จะเห็นได้ว่า การสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ พระสอนศีลธรรมต้องใช้กลยุทธ์ หรือวิธีการจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่นักเรียนทำให้การเรียนการสอน พระพุทธศาสนาบรรลุตามเจตนารมณ์ ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้สร้างพระสอนศีลธรรมต้นแบบ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียน ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง ถ้าผู้สอนไม่ยอมเปลี่ยนแปลงจะเกิดอะไรขึ้น ในอดีตนักเรียนกลัววิธีการสอนของพระ ทำให้นักเรียนเกิดความน่าเบื่อ จะสอนอย่างไรให้เกิดการมีส่วนร่วม การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยุคใหม่ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีคิด เป็นนักจัดการเรียนรู้ด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์ ต้องสอนให้สัมผัสของธรรมะ อย่าให้นักเรียนได้แต่ความรู้ แต่ควรให้นักเรียนได้มีทักษะ พระสอนศีลธรรมจะต้องสร้างนวัตกรรมให้เกิดผลกระทบต่อสังคม ด้วยการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ ผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง พระสอนศีลธรรมเชี่ยวชาญธรรมะ แต่ขาดเทคนิคการนำเสนอ การสอนคุณธรรมไม่สามารถสอนได้ด้วยการพร่ำบ่นเท่านั้น แต่ต้องให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะการฟังบรรยาย อ่านด้วยตนเอง ดูภาพ การสาธิต เป็นเพียงระดับการเสพเท่านั้น เพราะเป็นการเรียนรู้แบบภายนอกสู่ภายใน หรือ Outside in เป็นการรับรู้ฝ่ายเดียว ยังไม่ค่อยมีส่วนร่วม ในการลงมือเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้แบบนิ่ง แต่การแบ่งกลุ่มแลกเปลี่ยน การลงมือทำจริง การสอนผู้อื่น เป็นการสร้างผ่านเครื่องมือในการเรียนรู้อันประกอบด้วย Head ใช้สมองคิดวิเคราะห์ Hands มือได้สัมผัสจับต้อง Heart ใช้หัวใจ เปลี่ยนจากภายในสู่ภายนอกเข้าสู่จิตใจ จะนำไปสู่คุณค่า ต้องให้เด็กเรียนรู้ด้วยการสัมผัสของจริง จะทำให้จดจำเข้าใจ เป็นภวนามยปัญญา เพราะลงมือปฏิบัติ

๔.สรุป

การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่าผู้เรียนต้องผ่าน “การฝึกฝนและเรียนรู้” เพื่อให้เกิดความเข้าใจ จนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง เริ่มต้น เมื่อคนกิน อยู่เป็น” ซึ่งโรงเรียนวิสุทธิพุทธมองว่า การศึกษาสมัยใหม่ได้ปรับวิธีการเรียนให้เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน สำหรับการศึกษาวิสุทธิพุทธที่นอกเหนือไปจากเนื้อหาวิชาการ จึงเป็นการเรียนรู้วิชาของชีวิต เพื่อจะที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ นำเนื้อหาในหลักสูตรมา ร้อยเรียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จัดลำดับความสำคัญ เป็นหลักสูตรบูรณาการที่เกิดเป็นคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ผ่านหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของการศึกษา การได้เรียนรู้ การได้ลงมือปฏิบัติ การให้นักเรียนได้ลงพื้นที่เรียนรู้วิถีชีวิตจริง ได้พบครูหลากหลายรูปแบบ จึงทำให้นักเรียนเกิดทักษะต่าง ๆ มากมายที่สำคัญต่อการใช้ชีวิต ที่สำคัญนักเรียน ได้เรียนรู้ ได้ความอดทน และได้ตระหนักถึงคุณค่า

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิสุทธิพุทธมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ มีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ที่ถือว่าเป็นเรื่อง

จำเป็นที่เด็กนักเรียนทุกคนจะต้องมี และถือว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเคารพสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียน นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เป็นระบบ และมีขั้นมีตอนที่สามารถกระทำได้จริง ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ กลวิธีและอุปายประกอบการสอนในพระพุทธานุศาสนานั้น ได้นำเอาแบบอย่างการสอนมาจากพระพุทธเจ้า ทรงสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย ไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยาก ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์ ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน เป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี บทบาทของผู้สอนอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ ก็ทำได้เอง ผู้สอนที่ดีต้องมีทั้งความรู้ดี และความประพฤติดี ย่อได้ดังนี้ คือ “แนะให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” เหมือนกับพระพุทธองค์ตรัสว่า “ท่านทั้งหลายต้องทำความเพียรเอง พระตถาคตเป็นเพียงแต่ผู้บอก ผู้มีปกติเพ่งพินิจปฏิบัติแล้วจักพ้นจากเครื่องผูกของมาร”

การสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ พระสอนศีลธรรมต้องใช้กลยุทธ์ หรือวิธีการจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่นักเรียนทำให้การเรียนการสอน พระพุทธศาสนาบรรลุตามเจตนารมณ์ ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง ถ้าผู้สอนไม่ยอมเปลี่ยนแปลงจะเกิดอะไรขึ้น ในอดีตนักเรียนกลัววิธีการสอนของพระ ทำให้นักเรียนเกิดความน่าเบื่อ จะสอนอย่างไรให้เกิดการมีส่วนร่วม การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยุคใหม่ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีคิด เป็นนักจัดการเรียนรู้ด้วยการสัมผัสและสัมผัส ด้วยการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ ผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง การสอนคุณธรรมไม่สามารถสอนได้ด้วยการพร่ำบ่นเท่านั้น แต่ต้องให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะการฟังบรรยาย อ่านด้วยตนเอง การดูภาพที่เห็น การสาธิต เป็นเพียงระดับการเสพเท่านั้น เพราะเป็นการเรียนรู้แบบภายนอกสู่ภายใน หรือ Outside in เป็นการรับรู้ฝ่ายเดียว ยังไม่ค่อยมีส่วนร่วม ในการลงมือเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้แบบนิ่ง แต่การแบ่งกลุ่มแลกเปลี่ยน การลงมือทำจริง การสอนผู้อื่น เป็นการสร้างผ่านเครื่องมือในการเรียนรู้อันประกอบด้วย Head ใช้สมองคิดวิเคราะห์ Hands มือได้สัมผัสจับต้อง Heart ใช้หัวใจ เปลี่ยนจากภายใน ถ้าการเรียนรู้เข้าสู่จิตใจ จะนำไปสู่คุณค่า

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

ประเสริฐ ธรรมโอหาร. (๒๕๕๒). **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม,

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๔๔). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (๒๕๔๓). **การบริหารการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (๒๕๔๓). นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์. การพัฒนาปัจจุบัน, พิมพ์
ลักษณ์, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
- วารี ธีระจิตร. (๒๕๖๖). การจัดและปรับปรุงสภาพห้องเรียน. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช.
- เสาวนิตย์ ชัยมุสิก. (๒๕๔๒). การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์บุคพอยท์.